

ZORG OM HET SCHOOLVAK NEDERLANDS

Jan Stroop

Openingstoespraak Congres

Toen mevrouw Netelenbos, nu al weer ruim vijf jaar geleden, besloot aan het rapport van de Commissie Vernieuwing Examenprogramma Nederlands, alias de commissie-Braet, geen gevolg te geven en integendeel wijzigingen aanbracht die juist ingingen tegen de voorstellen van die commissie, gaf ze het zoveelste bewijs van haar politieke feeling en tegelijk demonstreerde ze dat een politicus op het terrein waar hij beslissingen neemt, niet deskundig behoeft te zijn. 'Als je naar leraren luistert, verandert er nooit iets', heeft ze toen gezegd. En, met vooruitziende blik: 'Die zijn zeker bang om hun baan te verliezen.'

Voor het schoolvak Nederlands betekende haar ingrijpen onder meer dat het nieuwe onderdeel taalkunde gesmoord werd met het argument: "taalkunde hoeft niet want er is al taalvaardigheid". De taalkunde van het Nederlands werd daarmee gelijk gesteld met andere vakken die men in het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs niet nodig vindt.

De inperking van de bestaande onderdelen, in het bijzonder letterkunde en letterkundegeschiedenis, plaatste die vakken op een lager plan dan de vaardigheden die ingevoerd of uitgebreid werden. Niet alleen in de toegemeten lestijd, maar ook door hun afwezigheid in het centraal examenprogramma.

Hoe belangrijk de vaardigheden ook zijn (hun belang erken ik zonder meer): we hadden nooit mogen toestaan dat het centrale vak Nederlandse taal- en letterkunde er aan opgeofferd werd. Ik zeg uitdrukkelijk wij, want de universiteit, die ik min of meer vertegenwoordig, heeft er zich tot op heden weinig aan gelegen laten liggen hoe in het middelbaar onderwijs het vak Nederlandse taal- en letterkunde er uit ziet. Alleen de taalkundigen klagen wel eens, want die moeten de studenten zelfs nog de allereerste beginselen van het ontleden bijbrengen, in uren die ze liever aan taalkunde-onderwijs zouden besteden.

Dat de LVVN nu zijn congres wijdt aan *Zorg om het schoolvak Nederlands* heeft natuurlijk ook te maken met wat de commissie-De Rooy bij geschiedenis teweeggebracht heeft, namelijk een rapport waar de overgrote meerderheid van de historici achter lijkt te staan of in elk geval positief over oordeelt, de wetenschappelijke historici, maar ook de docenten. Het zou toch prachtig zijn als een evaluatiecommissie bij Nederlands daar ook in zou slagen, maar je moet wel stekeblind zijn om niet te zien dat bij Nederlands de problemen vele malen groter en complexer zijn. Wat was het tussen haakjes dus een geweldige prestatie van de commissie-Braet, dat die indertijd een consensus bereikt heeft.

De LVVN meent dus dat er een nieuwe poging gedaan moet worden. Daarbij spelen

de volgende overwegingen een rol. Dat vaardigheden een belangrijk onderdeel van het schoolprogramma moeten blijven vormen, is een uitgemaakte zaak. De recente demografische ontwikkelingen in Nederland laten daar al helemaal geen twijfel over bestaan.

Maar waar te weinig aan gedacht wordt, is dat juist de binnenkomst van zoveel andere culturen het des te noodzakelijker maakt om de eigen Nederlandse cultuur veilig te stellen en hoog te houden, willen wij ooit uitgroeien tot een harmonieuze samenleving. En meer dan iets anders zijn toch de Nederlandse taal en de Nederlandse letterkunde de pijlers van onze cultuur, de taal waarin we ons uitdrukken en de literatuur die ons denken en voelen registreert.

Dan is er de illusie dat iemand die over voldoende vaardigheden beschikt zich alleen daarmee al tot een intellectueel kan ontwikkelen. Professor De Rooy kan het zo mooi zeggen: 'Met kennis zonder vaardigheden doe je weinig, maar vaardigheden zonder kennis zijn leeg.' Of, zoals ik laatst op een poster las: 'Het praat zoveel makkelijker als u wat te vertellen hebt.' Dit advies was gericht tot ouders, maar het wordt hoog tijd dat wij dat hun kinderen ook inprenten.

Niemand maakt mij wijs dat een allochtone leerling die over dezelfde vaardigheden heeft leren beschikken als zijn Nederlandse collega, dan ook dezelfde kansen en mogelijkheden heeft om in onze maatschappij te functioneren en te slagen. Een allochtone scholier begint steeds met een kennisachterstand die met geen vaardigheid is in te lopen omdat hij de handreikingen mist die een Nederlandse scholier overal vandaan kan krijgen. Als er één categorie scholieren is waarvoor naast die vaardigheden een kennispakket van wezenlijk belang is, dan is het deze wel. En anderzijds zou het weleens deze groep kunnen zijn van wie wij de wil en de juiste dispositie kunnen verwachten als het gaat om het behoeden van ons geestelijke erfgoed.

Ander aspect. We praten hier over schoolverlaters die onze toekomstige intellectuelen gaan vormen, onze cultuurdragers. Zou er wel één land zijn waar kennis van de eigen letterkundegeschiedenis geen kerndoel is en dus blijkbaar geen deel hoeft uit te maken van de intellectuele vorming? Is het niet raar dat eerste jaars studenten Nederlands uit St. Petersburg of Moskou meer van onze letterkunde afweten dan onze eindexamenkandidaten vwo en dat ze meestal nog beter te verstaan zijn ook? In Nederland moet je niet verbaasd staan als een eerstejaars studente al een half jaar colleges loopt in het gebouw aan de Spuistraat te Amsterdam en nog niet weet en kennelijk ook niet wil weten, wie de P.C. Hooft is naar wie dat gebouw genoemd is. Maar misschien heeft ze het ondertussen leren opzoeken.

Is het ook niet vreemd dat we van scholieren wel verwachten dat ze iets of zelfs veel van de anatomie en de werking van de menselijk organismen afweten, maar niets over wezen en waarde van hun moedertaal? Alsof de taal niet alleen 'gans het volk' is, maar ook een venster biedt op de werking van ons brein?

Hoeveel sommige beleidsmakers op hebben met de Nederlandse letterkunde en welke plaats ze die toedenken in de toekomst, bleek mij toen ik zeer onlangs hoorde van plannen, het is nog maar een discussiestuk, maar u weet hoe gevaarlijk die zijn, van

plannen dus om in bepaalde domeinen als eindcijfer te nemen het gemiddelde van de vakken gymnastiek, natuurkunde en literatuur, niet de Nederlandse literatuur want die bestaat daar niet, maar gewoon algemeen literatuur. Je mocht voor de onderdelen onvoldoende hebben als het gemiddelde maar minstens 5,5 was. Dat is toch verbijsterend. En laten de docenten dat dan maar weer gebeuren? Of staan ze er zelfs achter?!

Wat zijn wij toch voor lieden dat we zo met ons laten sollen? Dat we anderen laten bepalen wat de inhoud van ons vak is en hoe we het moeten onderwijzen?

Ik zal het u nog sterker vertellen. De opleiding Nederlandse taal- en letterkunde van onze universiteiten werd van hogerhand omgedoopt tot *Nederlandse taal- en cultuur*, terwijl de inhoud van de studie hetzelfde bleef. Net zoals wanneer je een onderwijzer *leraar* gaat noemen, met behoud van hetzelfde salaris. Iedereen protesteerde, de letterkundigen voorop, maar wel heel zachtjes. Bijvoorbeeld zoals professor Wim van den Berg die in diezelfde periode zijn afscheidscollege wijdde aan de betekenisontwikkeling van het woord 'literatuur'. En nu staat het gewoon in de studiegids, *Nederlandse taal en cultuur*. Er schijnen al buitenlandse studenten te zijn die menen dat je bij ons niet meer de letterkunde van het eigen land kunt studeren. Nu ja, veel scheelt het niet.

In de laatste halve eeuw is er ook geen verandering doorgevoerd die langer dan tien jaar stand gehouden heeft. Het lijkt zelfs wel alsof de omloopsnelheid van een hervorming steeds korter wordt. En dat gaat nu bij het middelbaar onderwijs ook weer gebeuren, getuige berichten van de laatste maanden betreffende de Basisvorming, die al weer anders moet. Maar er komt nog meer aan.

Omdat ik denk dat u vandaag geen tijd hebt gehad uw krant te lezen, ga ik u een paar interessante berichten doorgeven. Eerst maar de kop van de *Spits*, een veelgelezen krant bij jongeren, want gratis. De kop luidt: 'STUDIEHUIS TE ZWAAR'. In het artikel gaat het vooral om de kwantitatieve zwaarte van de Tweede Fase. De Inspectie stelt voor weer een aantal vakken en delen van vakken te schrappen.

De Volkskrant bericht over hetzelfde inspectieverslag, maar gaat meer in op inhoudelijke kanten van de Tweede Fase. Leerlingen klagen dat zij 'saaiere uren' in de klas met hun opdrachtboeken moeten doorbrengen. Het lijkt erop dat leraren hun didactisch handelen te eenzijdig toespitsen op een begeleidende rol, zegt de Inspectie. Afgezien van de formulering, mag ik de opmerking als zodanig met permissie een *got-spe* noemen. Welke docent heeft erom gevraagd surveillant te mogen worden?

Nog een steek boven water: 'Veel leraren,' zegt de Inspectie, 'slagen er daarnaast minder goed in om leerlingen voor hun vak te motiveren. Het werkplezier is daardoor afgenomen'. Einde citaat Inspectie.

Maar nu wijs ik op een opvallende parallel, want de overheid slaagt er zelf maar niet in om ouderen weer voor de klas te krijgen. Zouden die beide zaken ook niet met hetzelfde te maken kunnen hebben, namelijk met de actuele inhoud van het vak, vraag ik me af. Wie wil er nu leraar worden als het vak zo saai blijkt te zijn en de leraar onvoldoende gelegenheid krijgt om je te inspireren? En wie wil er nu opnieuw leraar worden als hij ziet wat er nog van zijn oude vak overgebleven is? Ik niet in elk geval.

Er is maar één remedie: laten we het schoolvak Nederlands een inhoud geven waarmee een leerling enthousiast gemaakt kan worden, waar hij thuis over kan vertellen. Er is toch niets leukers dan weetjes te weten en wat is de enorme capaciteit van het geheugen van jonge mensen daar niet bij uitstek geschikt voor.

Is het gezien deze omstandigheden niet de hoogste tijd voor een herbezinning op de onderdelen van het schoolvak? Zo'n herbezinning zou tot het onderzoeken van drie mogelijkheden kunnen leiden:

Het eerste wat in gedachte komt is een restauratie van het verleden. Maar in de eerste plaats zouden de leraren dat in overgrote meerderheid niet accepteren, het zou ook de vernietiging betekenen van belangrijke verworvenheden.

Een tussenweg zou zijn: een andere verdeling van de beschikbare uren. Dus minder vaardigheden, meer kennis van taal en letterkunde. Moeilijk haalbaar, omdat het inleveren betekent.

Maar wat het beste en wat mij betreft het enige aanvaardbare zou zijn, is het volgende. Niemand ontkent het belang van de toegevoegde onderdelen 'vaardigheden', een belang waar ook andere vakken van profiteren. Is het dan niet logisch dat deze uitbreiding van ons vak omgezet wordt in een uitbreiding van de beschikbare tijd, zodat die niet ten koste gaat van dat andere kardinale onderdeel, de taal en letterkunde van ons land? Met andere woorden het schoolvak Nederlandse taal en letterkunde behoort ook naar omvang het centrale schoolvak te zijn.

De LVVN bepleit het instellen van een commissie die de wenselijkheid en de mogelijkheden daartoe gaat onderzoeken.